

УДК 371.13:373.66

Н.О. ЧЕРНЯК,
*старший викладач кафедри прикладної лінгвістики
та методики навчання іноземних мов
Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля*

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА КОМУНІКАЦІЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОЇ РОБОТИ

У статті йдеться про велике значення комунікативної компетенції майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи, розвиток їхньої соціальної активності, подальше формування їхніх пізнавальних інтересів. У центрі уваги – становлення повноцінної комунікативної особистості через необхідність успішного оволодіння знаннями та вміннями висловлювати комунікативні потреби за допомогою вербальних, невербальних та комп'ютерних засобів спілкування.

Ключові слова: сучасна освіта, професійна комунікація, комунікативна компетенція, інноваційні методики.

Актуальність проблеми обумовлена основним завданням вищих навчальних закладів в Україні – необхідністю створення найбільш ефективного процесу забезпечення своїх випускників професійними знаннями для подальшого використання їх в різних сферах нашого життя.

Аналіз досліджень і публікацій включає в себе найбільш значимі роботи як зарубіжних, так і вітчизняних вчених Н. Віннера, К. Шеннона, К. Ясперса, Л. Виготського, А. Леонтьєва,, Є. Верещагіна, Н. Бібік, Н. Волкової, О. Сидоренка, О. Тарнопольського, В. Чуби та ін.

Метою статті є аналіз професійно-педагогічної комунікації та засобів формування комунікативної компетенції англійською у майбутніх соціальних працівників, що спрямовані на створення стійких мовних умінь і навичок у професійній діяльності суб'єктів навчально-ного процесу у вищих навчальних закладах.

Виклад основного матеріалу. Інтеграція України до Європейської та світової спільноти, Закон України «Про освіту», трансформаційні процеси, що відбуваються за кордоном нашої країни висувають певні вимоги до професійної підготовки майбутніх соціальних фахівців, імідж яких, тісно пов'язується в нашої свідомості з професіоналами нового типу, які комфортно почувають себе в необхідності вирішувати питання, що пов'язані з соціальною комунікацією, інформаційним обміном, формуванням особистості та її самореалізації, навіть, в умовах інформаційних війн [6].

Ми приєднуємося до думки тих науковців, які розуміють комунікацію як реалізацію взаємодії, перш за все, у векторі «людина – людина» в реалізації передаванні будь-якого змісту [1–3; 5].

Звичайно, комунікація – це невід'ємна складова процесу освіти і в тому числі в підготовці майбутніх соціальних працівників. По-перше, проблема професійного формування майбутніх професіоналів постійно перебуває в центрі уваги фахівців у зв'язку з необхідністю вирішити це завдання на практиці, а, по-друге, особистість майбутнього соціального працівника вивчається в різних умовах життєдіяльності, де не остання роль відводиться різним умовам професійної комунікації.

Вважаючи, що існує поняття «комунікативної особистості», а є і «мовна особистість», зосередимо свою увагу на першому понятті, де в основі буде знаходитись комунікативна компетентність [9].

Загально відомо, що саме поняття «компетентність» – явище багатоаспектне, а в сучасній науці вже давно визнано, що таке явище як комунікативна компетентність базується одночасно на деяких компетенціях, серед яких, найбільш важливими є:

– соціально-політичні, що зумовлені життям у суспільстві, а для соціальних робітників це такі як соціалізація і самореалізація особистості: самореалізація особистості в суспільстві, самореалізація в умовах так званої «гібридної війни» і таке інше;

– мовні компетенції, що мають на увазі і володіння рідною мовою як в усному, так і писемному мовленні, і володіння іноземними мовами з врахуванням володіння перекладу при повному розумінні міжкультурних особливостей, і все це при володінні іншомовними комунікативними вміннями (аудіювання, говоріння, читання, письмо);

– технологічні або цифрові компетенції, що пов'язані з життям у інформаційному просторі суспільства;

– здатність інтелектуально та емоційно розвинутої особистості навчатися упродовж всього свого життя, що виховує кваліфіковану та конкурентоспроможну людину [1, с. 47].

Існують ще деякі компетенції та всі вони взаємопов'язані. Отже, зовсім не випадково для країн Європи існують певні Рекомендації стосовно організації освіти впродовж усього життя.

На основі праць D. Нумес, що розкривають сутність феномену «комунікативна компетентність», О. Тарнопольський робить висновок, що комунікативна компетентність – це процес сприйняття людиною соціальних ситуацій навколишнього середовища та згідно з цим – диференціація власних мовних висловлювань [10, с. 33]. Загальновідомим є той факт, що метою будь-якої комунікації є досягнення взаєморозуміння суб'єктів комунікації. Стосовно результатів навчання вчені мають спільну думку і вважають, що результатом професійно-педагогічної комунікації є компетентність суб'єктів спілкування. Безумовно, викладач повинен володіти певними комунікативними знаннями, вміннями та досвідом для того, щоб досягнути мети професійно-педагогічної комунікації та передати свої знання та досвід студентам.

Вважаємо, що першим кроком до ефективної професійної комунікації є вдалий підбір інформації. Джерелами інформації для педагога та будь-якого фахівця можуть бути засоби масової інформації, сфери вільного спілкування, освіта, навчальний процес і бесіди з викладачами, студентські інформаційні зв'язки; заходи – семінари, наради, конференції, виставки тощо; законодавчі, керівні концептуальні документи; навчальна, наукова, методична, популярна та художня література; заклади культури та мистецтва; Інтернет [3, с. 63].

Другий крок – це володіння природними (вербальними та невербальними) та штучними (комп'ютерними) засобами комунікації. До вербальної комунікації належать усна, писемна та внутрішня мови; до невербальної – вираз обличчя, жести, пози, зовнішній вигляд, дистанція спілкування, паравербальні та екстравербальні сигнали тощо; до комп'ютерної комунікації належать електронна пошта, телеконференції, веб-конференції, чати, форуми. Умови реалізації професійно-педагогічної комунікації детально подано Н. Волковою схематично [3, с. 72].

Наступний крок – це кооперація, практичне застосування знань та вмінь професійної комунікації та отримання результатів. На наш погляд, саме інтерактивні методи навчання максимально сприяють формуванню професійної комунікації. По-перше, інтерактивні методи («inter» – взаємний, а «act» – діяти) являють собою взаємодію в режимі бесіди, діалогу і зі студентами, і з викладачами. Використання таких методів потребує від студентів особливого індивідуального внеску, а також обміну вже накопиченими знаннями, ідеями і навіть засобами діяльності [8].

В арсеналі сучасної педагогіки є такі «творчі» завдання, як:

- 1) навчальні ігри (рольові, ділові або імітаційні);
- 2) обговорення складних дискусійних питань та актуальних проблем (наприклад, «Дискусія в стилі телевізійного ток-шоу», обговорення за круглим столом);
- 3) вирішення проблем через case-study, аналіз певних ситуацій (за допомогою «Мозкового штурму», «Переговорів і медіацій») тощо.

Всі ці види роботи на заняттях сприяють: постійному інтересу до процесу пізнання; оптимальному засвоєнню робочого матеріалу на заняттях; розвитку інтелектуальної самостійності в рамках заданої теми; розвитку навичок роботи в команді; поважному ставленню до права кожної людини на власну думку і навчанню критикувати не окремо взятую особистість, а лише ідею. Такі якості сприяють удосконаленню як професійно-педагогічної, так і професійної комунікацій. Отже, слід відзначити наявність безумовного домінування активності майбутніх фахівців при використанні інтерактивних технологій, проведення яких неможливе без вербальної, невербальної та комп'ютерної комунікації. Візьмемо, наприклад, навчання педагогіки англійською або вивчення англійської мови через призму педагогіки. Підручник з англійської мови для студентів педагогічних спеціальностей «Педагогічні справи» (автори О. Тарнопольський, Н. Волкова, С. Кожушко, Г. М'ясоїд, Н. Стойкович) є чудовим прикладом поєднання різних видів комунікації з інтерактивними технологіями і, безумовно, спрямований на створення стійких мовних умінь і навичок у професійній діяльності суб'єктів навчального процесу у вищих навчальних закладах. Також неможливо не відзначити очевидну наявність міждисциплінарних зв'язків у даному підручнику. Кожен урок містить комунікативні проблемні інтерактивні завдання під час виконання яких неможливо уникнути усного спілкування «студент-студент», «студент-викладач» (дискусії, рольові ігри, кейси, презентації), писемного спілкування (написання анотацій, есе, планів занять тощо), а також комп'ютерного спілкування (пошук інформації в Інтернеті, підготовка презентацій за допомогою різних комп'ютерних програм) [7].

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, виховання фахівців у сфері соціальної роботи потребує особливих зусиль зі сторони викладачів. Особлива роль в цьому відводиться оволодінню вербальними, не вербальними та комп'ютерними засобами комунікації, вмінню варіювати комунікативними засобами та прийомами. На наш погляд, доцільно ввести у навчальний процес велику кількість імітаційних методик, і перш за все – соціально-психологічний тренінг, з установкою: навчись керувати стилем своєї професійної поведінки, маючи на увазі усвідомлення наявності симпатії або антипатії твого можливого оточення; навчись відчувати стан іншої людини. Наприклад, як уладнати можливий конфлікт в групі підлітків? Якою «мовою» треба розмовляти з ними? Як реагувати на деякі «невербальні» засоби оцінювання ситуації з боку підлітків?

Для отримання бажаного ефекту в підготовці майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи треба наблизитися, перш за все, до реальних ситуацій при використанні завдань, використовувати професійні ситуації, що сприятимуть формуванню комунікативних компетенцій, як зроблено у вищезгаданому підручнику «Педагогічні справи». Звичайно, повинна бути сформована професійно-орієнтована база ситуаційних завдань з урахуванням галузей соціальної роботи. Останнім етапом дослідження може стати написання посібника з англійської мови для студентів спеціальності «Соціальна робота».

Список використаних джерел

1. Бібік Н.М. Компетентнісний підхід: рефлексивний аналіз застосування / Н.М. Бібік // Компетентнісний підхід у сучасній освіті: світовий досвід та українські перспективи: Бібліотека з освітньої політики / за заг. ред. О.В. Овчарук. – К.: К.І.С, 2004. – С. 47–52.
2. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія, технологія, практика: монографія / Н.П. Волкова. – Д: Вид-во ДНУ, 2005. – 304 с.
3. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: теорія та методологія: посібник / Н.П. Волкова. – Д: РВВ ДНУ, 2006. – 88 с.
4. Волкова Н.П. Професійно-педагогічна комунікація: посібник до спецкурсу / Н.П. Волкова. – Д: РВВ ДНУ, 2006. – 68 с.
5. Громкова М.Т. Психологія і педагогіка професійної діяльності / М.Т. Громкова. – М.: ЮНИТИ, 2003. – 416 с.
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / Наук. ред. українського видання С.Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. – 273 с.
7. Педагогічні справи: підручник з англійської мови для студентів педагогічних спеціальностей: Книга для студентів і Робочий зошит / О.Б. Тарнопольський, Н.П. Волкова, С.П. Кожушко та ін. – Дніпропетровськ: Університет імені Альфреда Нобеля, 2015. – 328 с.

8. Сидоренко О. Ситуаційна методика навчання: теорія і практика [Текст] / О. Сидоренко, В. Чуба. – К.: Центр інновацій та розвитку, 2001. – 256 с.

9. Тарнопольский О.Б. Интеграция обучения языку и специальности в неязыковом вузе [Текст] / О. Тарнопольский, З. Корнева. – Lap Lambert Academic Publishing, Германия, 2013. – 314 с.

10. Тарнопольский О.Б. Психологическое понятиями составляющие иноязычно-речевой коммуникативной компетентности / О.Б. Тарнопольский // Вісник Дніпропетровського університету імені Альфреда Нобеля. – Серія: Педагогіка і психологія. – 2014. – 1 (7). – С. 33–36.

References

1. Bibik, N.M. (2004). *Kompetentnisnyi pidkhid: refleksyvnyi analiz zastosuvannia* [Competence approach: the use of reflective analysis]. *Kompetentnisnyi pidkhid u suchasni osviti: svitovyi dosvid ta ukraïnski perspektyvy: Biblioteka z osvithoi polityky* [Competence approach in modern education: world experience and Ukrainian prospects Library Educational Policy]. Kyiv, K.I.S. Publ., pp. 47-52 (In Ukrainian).

2. Volkova, N.P. (2005). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: teoriia, tekhnolohiia, praktyka* [Professional and pedagogical communication: theory, technology, practice]. Dnipropetrovsk, DNU Publ., 304 p. (In Ukrainian).

3. Volkova, N.P. (2006). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia: teoriia ta metodolohiia* [Professional and pedagogical communication: theory and methodology]. Dnipropetrovsk, RVV DNU Publ., 88 p. (In Ukrainian).

4. Volkova, N.P. (2006). *Profesiino-pedahohichna komunikatsiia* [Professional and pedagogical communication]. Dnipropetrovsk, RVV DNU Publ., 68 p. (In Ukrainian).

5. Hromkova, M.T. (2003). *Psikholohiia i pedahohika professionalnoi deiatelnosti* [Psychology and pedagogy of professional activities]. Moscow, YuNITI Publ., 416 p. (In Russian).

6. In S.Yu. Nikolaev (Ed.). (2003). *Zahalnoevropeïski rekomendatsii z movnoi osvity: vyvchennia, vykladannia, otsiniuvannia* [Common European framework of reference for languages: learning, teaching, assessment]. Kyiv, Lenvit Publ., 273 p. (In Ukrainian).

7. Tarnopolskyi, O.B., Volkova, N.P., Kozhushko, S.P., Miasoid, H.I., Stoikovich, N. (2015). *Pedahohichni spravy. Knyha dlia studenta ta robochyi zoshyt* [Pedagogical Matters. Student Book and Workbook]. Dnipropetrovsk, Universytet imeni Alfreda Nobelia Publ., 328 p. (In Ukrainian).

8. Sydorenko, O. & Chuba, V. (2001). *Sytuatsiina metodyka navchannia: teoriia i praktyka* [Situational methods of teaching: Theory and Practice]. Kyiv, Tsentri innovatsii ta rozvytku Publ., 256 p. (In Ukrainian).

9. Tarnopolskii, O.B. & Korneva, Z.M. (2013). *Intehraciia obucheniiazyku i specialnosti v neiazikovom vuze* [Integration of teaching and the specialty in not language high school]. Saarbrücken, Deutschland, LAP LAMBERT Academic Publishing, 314 p. (In Russian).

10. Tarnopolskii, O.B. (2014). *Psikhologicheskoe poniatiiami sostavliaiushchie inoiazychno-rechevoi kommunikativnoi kompetentnosti* [Psychological concept of foreign-language-speech components of communicative competence]. *Visnyk Dnipropetrovskoho universytetu imeni Alfreda Nobelia. Pedahohika i Psykholohiia* [Journal of Alfred Nobel University Pedagogy and psychology], no. 1 (7), pp. 33-36 (In Russian).

В статье идет речь о значимости коммуникативной компетенции будущих специалистов в сфере социальной работы, развитии их социальной активности, дальнейшем формировании их познавательных интересов. В центре внимания – становление полноценной коммуникативной личности посредством успешного приобретения знаний и умений выражать коммуникативные потребности через вербальные, невербальные и компьютерные средства общения.

Ключевые слова: современное образование, профессиональная коммуникация, коммуникативная компетенция, инновационные методики.

The article deals with the importance of communicative competence of future experts in the field of social work, the development of their social activities, further formation of their cognitive interests. The formation of the wholesome communicative personality by means of successful acquisition of knowledge as well as by getting skills to express communicative needs through verbal, non-verbal and Internet means of communication is the highlight of our attention.

Key words: modern education, professional communication, communicative competence, innovative methods.

Одержано 25.10.2016.